

lige ogsaa paa Forholdet mellem Gaardmand og Husmand. De søgte ad denne Vej at tilintetgøre Husmandsstændens fra Arilds Tid eksisterende Ret til at have nogle Kreaturer græssende paa Fælleden. Det er ogsaa et Udtryk for det Fjendskab, som Godsejerne den Gang nærrede til de 2 selvstændigste Klasser paa Landet: Husmændene og Selvejerbønderne.

Da nu de store Landboreformer komme, som jo begynde i 1781 med Jordfællesskabets Ophævelse, hvorefter følger i 1788 Stavnsbaandets Løsning og i 1792 de første Foranstaltninger sigtende til at ophæve Gaardmandshoveriet, og da man som Følge deraf gaar fra Trevangsbruget over til Kobbeldbruget, vide vi alle, hvilket overordentligt Gode dette medførte for Gaardmandsstænden, som derved hæves op til økonomisk Selvstændighed. Disse Reforme medføre som en Nødvendighed, at Landarbejderstanden maa opstaa. Men det er denne smukke Reformperiodes store Skyggeside, at Lovgiverne glemme at træffe lignende Foranstaltninger til Held for Landarbejderklassen, som gennem de nævnte store Reforme vare trufne til Held for Gaardmandsklassen. Det var nødvendigt, at Landarbejderstanden maatte opstaa; thi det, at Fællesskabet ophævedes, medførte, at Gaardmanden ønskede at lægge sine Kræfter i Arbejdet hjemme paa sin Gaard, og Ophævelsen af Gaardmandshoveriet, som jo begynder snart efter, gør ham det muligt. Men samtidig kommer selvfølgelig Godsejeren til at trænge til Arbejdskraft andetsteds fra, og da man samtidig gaar over fra Trevangsbruget til Kobbeldbruget, medførte den intensivere Driftsmaade baade, at Godsejeren kom til at trænge til endnu mere Arbejdskraft, end han havde behøvet under det gamle Driftssystem, og tillige, at Gaardmanden nu foruden sit eget Arbejde hjemme faar Brug for fremmed Medhjælp. Og det, at Arbejdet efter den ny Driftsmetode for en væsentlig Del falder som Sæsonarbejde, medfører, at hverken Godsejer eller Gaardmand i fuldt Omfang kan hjælpe sig med Tjenestekarle, egentlig fast Tyende; de maa have Arbejdere, som ere Daglejere, som de altsaa kunne faa til at gøre Arbejdet, naar det falder for, men som de afskedige den Dag, der ikke er mere at bestille for dem. Da nu Stavnsbaandsløsningen medførte, at Bønderkarlene kunde flytte fra Sted til Sted, begynde Godsejerne at bygge Huse og opfordre Bønderkarlene til at fæste Bo der for saa at arbejde som Daglejere hos Godsejerne, og der træffes uheldigvis slet ingen For-

anstaltninger fra Lovgivningsmagtens Side for at forhindre, at der her opstaaer en slem Udbytning. Vi se, at medens der i Aarene før 1781 kun var 20,000 Huse, er der allerede i 1801 60,000 Huse her i Landet. Ved Folketællingen i 1801 er der, saaledes som man kan se hos Falbe Hansen, af Husmænd med Jord og deres Husstand 142,884 Personer, og af Husmænd uden Jord 76,557, af Indsiddere og Daglejere paa Landet 56,806, det er i alt 276,247 Personer, som henhøre til Landarbejderklassen. Der er altsaa straks efter 1801 omtrent 300,000 Personer, henhørende til Husmænd, Inderster og Daglejere paa Landet og deres Familier. I de samme Aar se vi, at Godsejerstanden og Gaardmandsstænden paa Landet slet ikke er taget til, den er tværtimod taget noget af. I 1787 er der her i Landet 393,730 Godsejere og Gaardmænd, men i 1801 er der kun 383,000. Der er altsaa en lille Tilbagegang. Den voldsomme Tilvækst i Befolkningen paa Landet i de Aar, som falde lige efter Landboreformerne, er altsaa foregaaet derved, at der har dannet sig et helt nyt socialt Lag paa Landet, nemlig de egentlige Landarbejdere, og de ere tagne til saaledes, at de paa faa Aar ere voksede op til at tælles i Hundredetusindevis.

Nu rejser der sig da det Spørgsmaal: Hvorledes blev saa dette ny sociale Lag paa Landet stillet? Træffer Lovgiveren Foranstaltninger for at sikre det imod at synke ned til at leve under usle Vilkaar? Desto værre — det gjorde Lovgiveren slet ikke. Der var nogle af de Husmænd, der bleve forholdsvis vel stillede. Det var dem, som fik et Hus og en Huslod udlagt i Stedet for den Græsningsret, de havde haft fra gamle Dage, i Fælligets Tid. Men det var kun de færreste. Paa nogle Godser — det oplyses saaledes om Hørsholm Gods i dettes foran nævnte Historie — berøvede man, da Jordfællesskabet ophævedes, Husmændene deres gamle Græsningsret uden nogen Erstatning. Andre Steder har man imidlertid tillagt dem en Huslod som Erstatning derfor, og de, der fik det, bleve saa, som sagt, nogenlunde vel stillede. Men de, som skulde købe deres Hus, altsaa de ny tilkommende, kom til at lide under, at Jordpriserne nu, paa Grund af det Opsving, Landbruget tog, steg i høj Grad, saaledes at de kom til at købe deres Hus og Jordlod meget dyrt og kom til at sidde forgældede ved den. Det gjaldt for dem, der blev Selvejehusmænd. Og for alle Husmænd gjaldt det, at Godsejerne byggede de Huse, som de nu indbød de fra